

1. UVOD – POJAM, ZNAČAJ I CILJ ŽALBE PROTIV PRVOSTEPENE KRIVIČNE PRESUDE

Država, kao vrhovni suveren sa monopolom prisile, štiti subjektivna prava svojih građana i interese zajednice. Jedino je u nadležnosti države, a ne nekog drugog, zaštita najvažnijih pravnih dobara (života, tjelesnog integriteta, slobode djelovanja i kretanja, imovine ...), radi ostvarenja pravne sigurnosti i uspostavljanja pravnog mira, i, u slučaju povrede zaštićenih pravnih vrijednosti, jedino država ima dužnost i pravo da takve povrede i ugrožavanja sankcionira „javnim kažnjavanjem“.¹ U tom smislu država donosi krivični zakon i zakon kojim regulira postupak u kojem je ovlaštena državna tijela (sudovi) utvrđuju učinjenje krivičnog djela, učinioca i njegovu eventualnu krivnju.

Međutim, i u postupku i u primjeni prava, sudovi mogu učiniti i činjenične i pravne pogreške. I upravo zbog toga što država ima isključivi monopol na javno kažnjavanje, što krivičnom presudom može biti ograničena ili oduzeta čovjekova sloboda ili imovina (a oboje predstavljaju osnovna ljudska prava), država mora istovremeno priznati građaninu pravo na ispravljanje odluka donešenih nepravilnom primjenom zakona. Jer, bi lo bi ne prihvatljivo koristiti se objektivnim javnim pravom na kažnjavanje, a ne priznati oštećenom građaninu pravo na ispravljanje pogrešnih odluka koje u mjesto države donosi njena sudska tijela – pravo na žalbu.

Pravo na žalbu u krivičnom postupku je subjektivno javno pravo:² riječ je o ličnom pravu građanina kao pojedinačnog subjekta prava, a javnopravno značenje prava na žalbu ogleda se u tome što građanin kao pojedinac polaže određeno pravo (pravo na pobijanje sudskih odluka) prema državi kao nosiocu javne vlasti u vezi sa njenim ovlaštenjem na kažnjavanje.

Omogućavanje prava na žalbu u savremenom pravu je bitan sastavni dio temeljnih ljudskih prava čovjeka i građanina. Kao univerzalno ljudsko pravo, pravo na žalbu je konstituisano u više međunarodnih dokumenata: Univerzalnoj deklaraciji o pravima čovjeka, Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima.

Univerzalna deklaracija o pravima čovjeka, usvojena i proglašena od Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 10. decembra 1948. godine, članom 8., utvrđuje da „Svako ima pravo na efikasna pravna sredstva putem nadležnih nacionalnih sudova zbog djela kojima se krše osnovna prava koja su mu garantovana u ustavu ili zakonu“. Navedena odredba obavezuje države da, ustavima i zakonima, ustanove pravna sredstva za zaštitu osnovnih prava i sloboda pred domaćim sudovima.

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koju je usvojilo Vijeće Evrope 4. novembra 1950. godine, a koja je stupila na pravnu snagu 1953. godine, zajedno sa protokolima sadrži, uz odredbe o zaštiti brojnih ljudskih prava, i odredbu o pravu na upotrebu pravnog lijeka. Članom 13. Konvencije utvrđeno je da „Svako čija su prava i slobode priznata ovom Konvencijom narušena ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred nacionalnim vlastima.“, a članom 2. Protokola 7 uz Konvenciju, usvojenog u Strazburu 22. novembra

¹ Bubalović, dr.sc. Tadija: *Pravo na žalbu u kaznenom postupku*, Sarajevo: Bemust, 2006.g., str.86.

² Bubalović, dr.sc. Tadija: *Pravo na žalbu u kaznenom postupku*, Sarajevo: Bemust, 2006.g., str.86.

1984.godine, propisano je pravo svakoga, tko je odlukom suda osuđen zbog krivičnog djela, da zahtijeva da viši sud ispita osudu ili kaznu, saglasno zakonu.³

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima koji je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 16.decembra 1966.godine, odredbom čl.14.st.5. , propisuje: „*Svako lice oglašeno krivim za počinjeno krivično djelo ima pravo da zatraži da, shodno zakonu, viši sud ispita odluku o krivici i presudi.*“

U skladu sa navedenim međunarodnim dokumentima, sve savremene demokratske države su u svojim nacionalnim zakonima utvrdile pravo na žalbu protiv krivične presude, postupak ostvarenja tog prava, kao i njegov obim i sadržaj. Neke države su pravo na pravni lijek utvrdile ustavom čime je ono (što podrazumijeva i pravo na žalbu protiv krivične presude) poustavljeno, tj. postalo građansko i političko pravo.

U preambuli Ustava Bosne i Hercegovine ističe se da je odluka Hrvata, Bošnjaka i Srba, kao konstitutivnih naroda, zajedno sa drugim narodima i građanima Bosne i Hercegovine, da donesu Ustav na dahnuta Univerzalnom deklaracijom o pravima čovjeka, Međunarodnim sporazumom o građanskim i političkim pravima i drugim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima, a u članu II tač.4. Ustava propisano je da su prava i slobode sadržana u međunarodnim dokumentima sadržanim u Aneksu I zajamčena svima bez diskriminacije. Pravne norme međunarodnog prava sadržane u međunarodnim dokumentima pobrojanim u Aneksu I Ustava s matraju se sastavnim dijelom unutrašnjeg pravnog porotka Bosne i Hercegovine. Posebno je tač.2.čl.II Ustava određeno da se prava i slobode zajamčeni Evropskom konvencijom i njenim Protokolima direktno primjenjuju i da njene odredbe imaju prioritet nad drugim zakonima.

Obzirom da je u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine na snazi monistički sistem pravnih lijekova, to znači da postoji samo jedan potpun pravni lijek protiv prvostepenih krivičnih presuda - žalba. Dakle, u našem krivičnom procesnom zakonodavstvu žalba protiv prvostepene krivične presude je jedini sveobuhvatan redovan pravni lijek kojim se mogu pobijati i činjenični i pravni nedostaci presude. Stoga se žalbom najpotpunije realizuje samo pravo na žalbu, kao jedno od osnovnih ljudskih prava koje u svojoj biti sadrži zahtjev za preispitivanje pravilnosti sudskih odluka, ispravljanje činjeničnih i pravnih grešaka, radi donošenja pravilne odluke. Žalbom protiv prvostepene krivične presude, ukoliko se njome osnovano ukazuje na pravne ili činjenične greške koje je učinio prvostepeni sud, optuženi može promijeniti svoj pravni položaj. I upravo zbog toga što je žalba protiv prvostepene krivične presude jedini redovan sveobuhvatan pravni lijek to je i značaj normativnog regulisanja ovog krivičnog procesnog instituta ogroman.

Upravo zbog navedenog, predmet ovog rada je normativno regulisanje i instituta žalbe protiv prvostepene krivične presude u pozitivnom krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine s ciljem da se, kroz normativnopravni okvir, jenzgrovito i konkretno, analizira ovaj vrlo značajan krivičnoprocesni institut i, na kraju, izvede zaključak da li se njime, onako kako je normativno uređen, može efikasno realizovati samo pravo na žalbu: uticati na izmjenu ili ukinuti nepravilne i ne zakonite prvostepene presude. Uz analizu normativnopravnog okvira (zakonskih odredbi) korišteni su i primjeri iz sudske prakse drugostepenih sudova u

³ Gomien, Donna: *Kratki vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima*, Sarajevo: Vijeće Evrope (prevod sa engleskog: Spomenka Beus i Amira Sadiković), 2005., str.53.

svim segmentima ovog instituta kako bi se mogla prosuditi efikasnost pojedinih zakonskih odredbi koje uređuju institut žalbe.

Rad se sastoji iz nekoliko tematskih cjelina koje prate liniju samog zakonskog uređenja s tim da su analizirani najbitniji aspekti instituta:

prva četiri poglavlja odnose se na svojstva žalbe protiv prvostepene krivične presude, lica koja su po zakonu ovlaštena na podnošenje žalbe i obim njihovih ovlaštenja, sadržaj žalbe kao žalbenog podneska i žalbene osnove, koji i predstavljaju samu suštinu instituta. Zatim slijede cjeline koje se odnose na rad drugostepenog suda po žalbi: granice i spitivanja prvostepene presude i odluke koje isti može donijeti po žalbi. Na kraju, da bi se dobila određena predstava o stvarnoj primjeni zakonskih odredbi koje regulišu institut žalbe protiv prvostepene presude, izvršena je analiza uzorka od 30 odluka drugostepenog suda koje su done sene po žalbama protiv prvostepenih presuda u toku jedne godine a odnose se na istu grupu krivičnih djela, a da bi se izveo zaključak o tome da li se žalbom protiv prvostepene presude, onako kako je uređena važećim zakonodavstvom, efikasno može uticati na izmjenu nepravilne i nezakonite odluke odabran je i jedan konkretan primjer iz sudske prakse.

Obzirom da je predmet rada zakonsko uređenje instituta žalbe, to je u svrhu analize najviše korišten Zakon o krivičnom postupku BiH, zatim komentari važećeg krivičnog procesnog zakonodavstva, sudska praksa sadržana u stručnim časopisima i zbirkama sudskih odluka i djelomično literatura koja se odnosi na teorijsko određenje pravnih lijekova u krivičnom postupku uopšte.

Zakon o krivičnom postupku BiH⁴ u svojim odredbama koje regulišu institut žalbe protiv prvostepene krivične presude prihvatio je sve standarde međunarodnih dokumenata. Isto su učinili i Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine i Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta. Obzirom da su odredbe koje se odnose na institut žalbe protiv prvostepene krivične presude, uključujući i izmjene i dopune, identične u svim navedenim zakonima, to su u radu, radi lakšeg izlaganja analizirane odredbe Zakona o krivičnom postupku BiH.